

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗМІСТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Величко Орест Миколайович - здобувач кафедри адміністративного права і процесу, фінансового права, інформаційного права юридичного факультету Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права» (Україна)

УДК 342.127.15

Стаття присвячена дослідженню сутності та особливості інституту представництва, правового статусу представника в адміністративному судочинстві в контексті судової реформи та реалізації Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу. У зв'язку з цим визначено та проаналізовано етапи розвитку та становлення інституту представництва в адміністративному судочинстві. Уточнено сутність представництва в адміністративному судочинстві, як правовідносин, коли певна особа в межах визначених договором або законом повноважень вчиняє процесуальні дії в адміністративному процесі, спрямовані на захист законних прав, свобод та інтересів іншої особи, яку представляє, у сфері публічно-правових відносин.

Ключові слова: представництво, адміністративне судочинство, принципи представництва, публічно-правові відносини.

Статья посвящена исследованию сущности и особенности института представительства, правового статуса представителя в административном судопроизводстве в контексте судебной реформы и реализации Соглашения об ассоциации Украины и Европейского Союза. В связи с этим определены и проанализированы этапы развития и становления института представительства в административном судопроизводстве. Уточнена сущность представительства в административном судопроизводстве, как правоотношений, когда определенное лицо в пределах определенных договором или законом полномочий совершает процессуальные действия в административном процессе, направленные на защиту законных прав, свобод и интересов другого лица, которое представляет, в сфере публично-правовых отношений.

Ключевые слова: представительство, административное судопроизводство, принципы представительства, публично-правовые отношения.

The article is devoted to the study of the essence and peculiarities of the institution of representation, the legal status of a representative in administrative legal proceedings in the context of judicial reform and the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. In this regard, the stages of development and establishment of the representative office in the administrative legal process are identified and analyzed. The essence of representation in administrative legal proceedings is clarified, as legal relations, when a certain person within the limits of the powers specified by the agreement or law performs procedural actions in the administrative process aimed at protecting the legitimate rights, freedoms and interests of another person represented in the field of public-legal relations.

Key words: representation, administrative justice, principles of representation, public-legal relations.

Постановка проблеми. Завданням адміністративного судочинства України є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ.

Водночас, наявність урегульованого адміністративного судочинства є однією з ознак демократичного суспільства. З метою захисту законних інтересів, прав і свобод населення державою нині створено різноманітні способи та механізми, одним із найбільш дієвих серед яких є захист у суді. Проте навіть у такому випадку, частіш за все, люди потребують кваліфікованої допомоги, оскільки не володіють достатніми знаннями або не в змозі самотійно звернутися до суду. Саме тому на законодавчому рівні передбачено можливість представлення законних інтересів через представників.

Аналіз дослідження проблеми. Необхідно зазначити, що різноманітні аспекти функціонування адміністративної юстиції доволі активно розглядаються багатьма вченими. Так, зокрема, особливості правового статусу органів та осіб, які наділені правом представництва прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному судочинстві стали предметом наукового пошуку таких дослідників як: О.М. Бандурка, Л.Р. Грицаєнко, Ю.М. Грошевий, Л.М. Давиденко, В.В. Долежан, П.М. Каркач, М.В. Косюта, М.Й. Курочка, І.Є. Марочкін, О.Р. Михайленко, М.І. Мичко, Є.М. Попович, Н.О. Рибалка, М.В. Руденко, В.В. Сухонос, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, Ю.С. Шемшученко, П.В. Шумський, М.К. Якимчук та ін.

Мета статті полягає у з'ясуванні змісту та суті інституту представництва в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Вищою юридичною гарантією прав і свобод людини і громадянина є їх судовий захист (ст. 55 Конституції України) [1]. Такий захист здійснюється в

межах конституційного, цивільного, господарського, кримінального і адміністративного судочинства. Реалізація судового захисту нерозривно пов'язана з одним з основних конституційних прав людини і громадянина в Україні, а саме з правом на отримання правової допомоги (ч. 1 ст. 59 Конституції) [1].

Для з'ясування суті поняття представництва варто більш детально зупинитися на визначенні поняття представництва в адміністративному процесі. Так, у КАС України визначено, що «сторона, третя особа в адміністративній справі, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника (ч. 1 ст. 55 КАС України). [2]. Отже, представник набуває права звернення до адміністративного суду, реалізуючи його від імені особи, законні права та інтереси якої він представляє в адміністративному судовому процесі. При цьому участь представника у судовій справі не обмежує особу, яку він представляє, у праві особисто брати участь у процесі (ч. 2 ст. 55 КАС України) [2].

Не слід також забувати, що представники органів та інші, визначені законодавчо, особи також можуть бути законними представниками (наприклад, прокурор). Так, за Законом «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р., який набрав чинності 15.07.2015 р., визначено повноваження прокуратури щодо представництва інтересів громадян в суді. Зокрема, Законом визначено коло громадян, яких може представляти в судовому процесі прокурор, а саме: неповнолітні, недієздатні чи з обмеженою дієздатністю особи (ч. 2 ст. 23) [3]. Проте, прокурор має право на представництво лише в тому випадку, коли законні органи чи представники здійснюють неналежний захист чи взагалі не здійснюють захист прав та свобод вказаних осіб. Проте, цією ж статтею Закону «Про прокуратуру» також передбачено можливість виключення представництва державою в окремих випадках (ч. 3 ст. 23) [3].

Нині існує два підходи до визначення адміністративного представництва: 1) це правовідносини, в результаті яких одна особа, представляючи іншу в межах своїх повноважень,

здійснює процесуальні дії [4, с. 282]; 2) вчинення процесуальних дій, вчинених особою, наділеною певними повноваженнями, від імені іншої особи та в її інтересах [5, с. 314]. Тобто в першому випадку представництво розглядається за допомогою правовідносин, в другому – процесуальної діяльності самого представника.

Розглядаючи представництво в адміністративному процесі як систему процесуальних дій, слід зазначити, що представник виступає активним учасником судового процесу, а його діяльність спрямовується на одержання найкращого правового результату для довірителя. Результатом дій представника можуть бути зміна чи припинення, а також виникнення та реалізація процесуальних прав й обов'язків особи, яку представляє [6, с. 113]. Проте, такий підхід має низку недоліків. Зокрема, дозволяє розглядати лише зовнішні явища та врегульовані нормативно відносини, нехтуючи суттю представництва та його місцем в правовій системі. Також такий підхід не дозволяє врахувати зміст самих правовідносин, які відбуваються між представником та особою, які він представляє, чи між представником та судом. Інший підхід дозволяє розглядати правозаступництво як наявність відносин між представником й особою та між представником і судом [7, с. 4], проте, не враховує, що окрім процесуальних правовідносин, де суд є обов'язковим елементом, є й інші, а отже не є вичерпним. Таким чином, вважаємо, що представництво в адміністративному процесі слід визначати як сукупність трьох елементів, об'єднаних в один інститут: дій, норм та правовідносин.

Отже, представництво в адміністративному процесі має свої відмінності від інших видів, проте дискусії навколо поняття представництва продовжуються і нині. Суттєві відмінності можна визначити за характером, змістом правовідносин та вимог до осіб, які можуть представляти інтереси в адміністративному суді.

Аналізуючи договірне представництво в адміністративному процесі, можна виділити три підвиди:

1) безпосередньо адвокатське представництво;

2) представництво прав й інтересів юридичних осіб працівниками;

3) представництво в адміністративному процесі іншими особами, які були допущені судом з метою представництва.

В будь-якому описаному вище випадку, за законодавством представник має право відмовитися від виконання повноважень, про що має повідомити суд та довірителя.

Права, свободи та інтереси малолітніх та неповнолітніх осіб, які не досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, а також недієздатних фізичних осіб захищають у суді їхні законні представники – батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом (ч. 1 ст. 56 КАС України). [2].

Важливе місце в інституті представництва посідають принципи діяльності, тобто головні засади щодо організації та діяльності представників. Принципи слугують для ефективного й раціонального застосування правових норм та регулювання адміністративного-правових відносин у суспільстві. Принцип (лат. - початок, основа) - вихідне положення теорії, науки чи вчення, світогляду, політичної точки зору тощо; внутрішнє переконання особи, яке призводить до певного відношення особи до дійсності, норм поведінки та діяльності; головна ознака, особливість влаштування будь-якого механізму, устрою [8, с. 221]. Деякі правники визначають «принцип» як ідею, внутрішній логічний закон існування об'єкта, що перебуває у тісному взаємозв'язку з «закономірністю» та «суттю». У більш широкому розумінні принцип розглядають як вихідний пункт, початок будь-чого, становлення того чи іншого виду діяльності [9].

Принципи судочинства в адміністративному процесі, на основі яких діють й принципи представництва в адміністративному процесі, встановлені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, міжнародними договорами та нормативними актами, Конституцією України. Так, Конституцією України закріплено право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), на правову допомогу (ст. 59), повагу честі й гідності (ст. 28), презумпцію невинуватості (ст. 62) [1]. Європейською Кон-

венцією про захист прав людини і основних свобод встановлено право на отримання обвинуваченим можливості щодо підготовки захисту. Також зазначено, що звинувачений може здійснювати представництво самостійно чи через обраного ним захисника, або отримати призначеного безкоштовного захисника [10]. В Міжнародному пакті про громадянські та політичні права також зазначені принципи правового захисту прав та законних інтересів людини [11].

Дослідники представництва визначають такі принципи діяльності адвокатів: незалежність адвоката під час виконання ним професійних функцій; законність діяльності представника; оплата праці адвоката; дисциплінарне провадження в адвокатурі тощо [12, с. 46-66]. В свою чергу, Т. В. Омельченко пропонує дещо спірний підхід до визначення принципу: незалежність, законність, інтереси клієнта є вирішальними; неможливість представництва двох чи більше клієнтів, у справах яких є суперечливість інтересів; конфіденційність, компетентність, повага до професії представника і т. ін. [13, с. 51-52].

Попри орієнтованість на інтереси клієнта, представник має пам'ятати, що його дії та поради не повинні бути направлені на вчинення чи полегшення вчинення правопорушення безпосередньо своїм клієнтом чи іншою особою. Представник, зокрема адвокат, для захисту інтересів та прав свого клієнта не може приймати доручення від нього, якщо вони суперечать законодавству, не може використовувати засоби, які суперечать чинному законодавству. Таким чином, будь-яка діяльність представника повинна регламентуватися чинними законодавчими актами, засобами чи прийомами, в чому і виражається принцип верховенства права для представників в адміністративному судовому процесі. Даний принцип тісно пов'язаний з наступним принципом діяльності представника - законності.

Найбільш універсальним та всеосяжним правовим принципом представництва є принцип законності. Законність - багатогранне соціальне явище, для якого виділимо характерні риси: загальність вимог; здійснення функцій, повноважень та завдань на основі закону; не-

відворотність відповідальності за порушення законів тощо. Для адвокатури принцип законності починає свою дію з започаткування співтовариства, ним же регламентується членство в ньому, на основі закону відбувається реалізація прав й обов'язків кожного представника. Даний принцип відображено в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», маючи в основі положення Конституції України.

Принцип законності будь-якого представника в адміністративному судовому процесі полягає в допомозі клієнту шляхом використання законних засобів та способів, дотриманні та відстоюванні прав та свобод людини, які закріплені на законодавчому рівні України та міжнародними правовими актами, ратифікованими Україною, що вже зазначалося раніше. Під законними способами захисту розуміють засоби, які свідчать на користь сторони, спростовують його обвинувачення або сприяють пом'якшенню відповідальності, застосовані згідно чинного законодавства [14].

Результатом дій представника можуть бути зміна чи припинення, а також виникнення та реалізація процесуальних прав й обов'язків особи, яку представляє [15, с. 56].

Висновки. Отже, можемо констатувати, що представництву в адміністративному судочинстві характерні такі ознаки:

- представник наділений повноваженнями, які здійснюються в інтересах особи, яку він представляє, в адміністративному суді. При цьому представник виступає від імені довірителя;

- в результаті адміністративного процесу представник не отримує особистих благ, тобто всі правові наслідки розповсюджуються виключно на особу, яку він представляє в адміністративному суді. Правові наслідки для особи, яку представляють, виникають в результаті законних процесуальних дій представника в межах його компетенції;

- представник наділяється повноваженнями та правами для представництва в адміністративному судовому процесі на основі закону або оформленого в установленому порядку договору;

- повноваження представника мають бути зазначені в договорі або визначатися законом;
- участь в адміністративному судовому процесі представника не позбавляє особу, яку він представляє, від можливості брати участь у процесі (особа може відстоювати свої права та інтереси поряд із представником).

Література

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: закон України від 06.07.2005 № 2747-ІУ. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
3. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-УІІ. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. Ст. 54.
4. Куйбіда Р. О., Шишкін В. І. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права. Київ: Старий світ, 2006. 435 с.
5. Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративне процесуальне право України: підручник. Київ: Атіка, 2008. 416 с.
6. Шерстюк В. М. Представительство в суде: учебник гражданского процесса. Москва, 1996. С. 113.
7. Шакарян М. С. Представительство в суде. Гражданское процессуальное право России. Москва, 1996. 400 с.
8. Краткий словарь иностранных слов/сост. С. М. Локтина. Москва, 1979. 700 с.
9. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2008. 656 с.
10. Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод: закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
11. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 № 2148-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
12. Святоцький О. Д., Медведчук В. В. Адвокатура: історія і сучасність. Київ: ІнЮре, 1997. 320 с.
13. Омельченко Т. В. Конституційне право особи на правову допомогу і його реалізація на досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 216 с.
14. Організація судових та правоохоронних органів: підручник для студентів юрид. спец, вищих навч. закладів/І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. Харків: ТОВ «Одіссей», 2007. 528 с.
15. Решетникова И. В. Предмет и система науки гражданского процессуального права. Гражданский процесс/под. ред. Ю. К. Осипова. Москва, 1995. 207 с.